

چون روز چهارشنبه است، چند دقیقه‌ای درباره رساله الحقوق هم عرائضی را داشته باشیم. من بیان کلی امام سجاد(ع) را در این فقره از رساله حقوق ذکر کردم و یک توضیح کلی دادم؛ اما اینجا امام سجاد(ع) به مطالب مهمی اشاره کرده‌اند؛ گفتیم به حلال و حرام خوردنی‌ها و نوشیدنی‌ها و میانه‌روی در آنها و مکروه در خوردنی و نوشیدنی به صورت کلی در این بخش اشاره کرده‌اند. حالا اینجا قبل از اینکه وارد حقوق لازمه و حقوق ممنوعه یا مکروه شویم و به آن بپردازیم.

تغذیه لازمه زندگی بشر

امام سجاد(ع) اصل لزوم اکل و خوردن را به عنوان یک نیاز مفروغ عنه دانسته‌اند. آنچه که اینجا فرموده، میزان خوردن و نوشیدن است. شکم و بطن، ظرف اکل و شرب است؛ این به حسب طبیعت این چنین است؛ غیر از این دو دیگر کار دیگری برای شکم متصور نیست؛ تغذیه یا با جامدات است یا با مایعات؛ جامدات را با اکل تعبیر می‌کنند و مایعات را با شرب و نوشیدن. بشر برای بقاء و ادامه حیاتش نیازمند به تغذیه است؛ این خلقت و آفرینش انسان است و خداوند او را این چنین آفریده است. دستور به اینکه شما از هر چیز پاک می‌توانید استفاده کنید، در آیات و روایات وارد شده است؛ اینکه خداوند فرمود: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِنَّ كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ». اینکه از آن نعمت‌های پاکیزه‌ای که ما به شما روزی دادیم بخورید؛ یک چیزهایی را نباید خورد، ولی اصل اکل و شرب یک چیزی است که قابل انکار نیست و خداوند تبارک و تعالی هم آن را سفارش کرده و اساساً اگر کسی خودش را بخواهد از این نعمت محروم کند بیش از حد متعارف، او هم آسیب می‌بیند.

اما مسأله مهم این است که از حد نباید بگذرد؛ این ظرف باید با چه چیزهایی پر شود؟ یک اموری ممنوع است؛ یک اموری زیادی آن ممنوع است. پس در واقع دو تا حق اینجا برای شکم ذکر شده در وهله اول؛ می‌فرماید: «وَأَمَّا حَقُّ بَطْنِكَ فَإِنَّ لَكَ تَجَعْلَهُ وَعَاءً لِقَلِيلٍ مِنَ الْحَرَامِ وَلَا لِكَثِيرٍ وَأَنْ تَقْتَصِدَ لَهُ فِي الْحَلَالِ وَلَا تُخْرِجَهُ مِنْ حُدِّ التَّقْوِيَةِ». اصل تغذیه لازم است، اگر کسی تغذیه درست نداشته باشد عوارض جسمانی برای او به دنبال دارد؛ این عوارض جسمانی هم کم نیست. نخوردن عارضه جسمانی دارد، پرخوری هم عوارض جسمانی دارد.

ما دو تا چیز داریم: یکی اینکه شکم از حرام پر شود ولو قلیل، این چه آثاری دارد؟ دوم، پر خوری است. پس دو چیز منع شده است: ۱. حرام خواری، چه کم و چه زیاد؛ ۲. پر خوری. در مورد نوشیدن هم همینطور است. اولین مسأله‌ای که اینجا بعد از فراغ از اصل لزوم تغذیه و بهره‌مندی از نعمت‌های الهی مطرح است این است که باید از حرام اجتناب کند. حرام خواری هم اثر وضعی دارد و هم عقوبت دارد. حرام خواری دو مشکل اصلی دارد: ۱. عقوبت و مجازات دارد؛ عقوبت اخروی دارد؛ چون حرام تکلیفاً، حرمت تکلیفی دارد و اثر وضعی دارد؛ اثر وضعی حرام یعنی حرام خواری موجب برخی از امور در همین دنیا می‌شود، جنبه علیت و سببیت دارد برای بعضی از امور مادی و معنوی. امور ناشی از حرام خواری فقط مربوط به روح و روان و امور معنوی نیست؛ از حیث مادی و در این دنیا هم آثار سوء دارد. باید ببینیم اصلاً حرام خواری یعنی چه، خود مفهوم حرام خواری را بشناسیم؛ بعد دلیل ممنوعیت آن را بدانیم و بعد به آثار آن بپردازیم.